

WWW.IMMIGVANHEUGTEN.NL

BACKGROUND 1993-01

**ONDERLINGE VERDEELDHEID BLIJFT
AFGHANEN PARTEN SPELEN**

OLIVIER IMMIG & JAN VAN HEUGTEN

JANUARI 1993

THE NETHERLANDS

ONDERLINGE VERDEELDHEID BLIJFT AFGHANEN PARTEN SPELEN

In Afghanistan, een van de minst ontwikkelde landen ter wereld, leven zo'n vijftien verschillende bevolkingsgroepen. Hiervan maken de Pasjtoenen bijna de helft uit. De Tadzjiken vormen met ongeveer 30 procent de tweede grote etnische groep. Andere grotere bevolkingsgroepen zijn de Oezbeken, Hazaras, Aimaqs, Toerkmenen en Beloetsjen. Van de islamitische bevolking is circa 80% soenniet, de overige 20% shi'iet. Het land heeft zich tot op de dag van vandaag niet weten te ontwikkelen tot een eenheidsstaat. Het is zeer de vraag of dat nu wèl zal lukken in een land waar na 14 jaar oorlog iedereen tot de tanden toe is bewapend.

Sinds het eind van de vorige eeuw werd de regering in Kaboel door de meeste stammen en bevolkingsgroepen erkend als centraal gezag. Het was voor de Afghaanse koningen echter spitsroeden lopen. Teveel bemoeienis met plaatselijke aangelegenheden werd door de lokale machthebbers niet getolereerd. De reikwijdte van het centraal gezag bleef goeddeels beperkt tot de buitenlandse politiek, het sluiten van handelsovereenkomsten, het innen van belastingen en het recruterende van dienstplichtigen. In de kleinere steden en op het platteland was er wel een regeringsambtenaar aanwezig, de hakim, maar de werkelijke macht was in handen van de plaatselijke grootgrondbezitter, het stamhoofd of de mollah. Deze hielden elke poging tot hervorming van de "middeleeuwse" samenleving stevast tegen.

De grote ommekeer kwam in 1978 toen de kleine communistische partij (Democratische Volkspartij van Afghanistan) middels een bloedige staatsgreep president Daud afzetten. Het nieuwe bewind stuurde partijkaders naar het platteland met een drastisch hervormingsprogramma - onteigeningen, afschaffing van de bruidschat, land voor de horige boeren, gezamenlijke scholing voor jongens en meisjes. Er ging een schok door Afghanistan en overal kwam men onder aanvoering van de dorpschoude en mollahs in opstand. De geestelijken riepen op tot een heilige oorlog (Jihad) tegen het "bewind van ongelovigen". Als legitimering van het verzet tegen de nieuwe revolutionaire regering, leek de islam even de vele etnische, stammen- en sociale tegenstellingen teniet te kunnen doen.

Maar samenwerking van betekenis tussen de verschillende verzetsgroepen tegen het DVPA-bewind in Kaboel ontbrak, naar goed Afghaans gebruik. Het verzet kwam van verschillende etnische groeperingen en stammen, die in de praktijk dikwijls zeer verschillende levensstijlen kennen. De opstandelingen werden dan ook niet geleid door één gezamenlijke leider. Ook de islam bleek geen toereikend middel om de vanouds bestaande tegenstellingen op langere termijn te overbruggen.

De Pasjtoenen die ongeveer de helft van de bevolking van de rond 16 miljoen Afghanen vormen, kennen een stammetraditie die invloedrijker is dan de islam. Deze zogenoemde pasjtoenwali schrijft ge- en verboden voor aan de Pasjtoenen, die vaak strijdig zijn met de islamitische regels. Waar traditionele voorschriften en godsdienstige regels botsen, geven de meeste Pasjtoenen de voorkeur aan de pasjtoenwali. Er zijn echter genoeg minderheden die overeenkomstig striktere interpretaties van de islamitische geschriften wensen te leven. De overige bewoners van Afghanistan kennen geen met de pasjtoenwali vergelijkbare traditie. Hun aanvaarding van de islam is vollediger, en minder dan bij de Pasjtoenen aan interne tegenstellingen onderhevig.

Afghanistan is sinds zijn eenwording in de achttiende eeuw vrijwel onafgebroken door Pasjtoenen bestuurd (ook de voormalige door de Sovjet-Unie geïnstalleerde DVPA-presidenten Karmal en Nadjiboellah zijn Pasjtoenen). Dat heeft de politieke en sociale verhoudingen tussen hen en de andere volken en stammen diepgaand beïnvloed. De bevolkingsgroep die enigszins in de macht der Pasjtoenen waren de Tadzjiken. Uit hun midden kwam een groot deel van de ambtenarij voort. Hun taal, het Dari (Perzisch), werd naast het Pasjtoe lingua franca. Voor de overige etnische minderheden was een dergelijke positie niet weggelegd.

De lokale verzetsactiviteiten tegen het communistische bewind en de sovjetbezettingsmacht werd spoedig overgenomen door zeven verzetsorganisaties, alle gevestigd in de Pakistaanse grensplaats Peshawar. Enkele van hun leiders waren daar al sinds 1974 druk bezig met het plannen van een islamitische revolutie in Afghanistan. Deze soennitisch-fundamentalistische militanten zagen in de islam niet zozeer een religie als wel een politieke ideologie. Hun beweging was vrij snel opgesplitst in drie partijen: de Hezb-i-Islami van Gulbuddin Hekmatyar, de Hezb-i-Islami van Yunus Khaled, en de Jami'at-i-Islami van Burhanuddin. In 1982 ontstond een vierde fundamentalistische partij, de Ittehad-i-Islami van Sayyaf. De vier radicale fundamentalistische soennitische verzetsgroeperingen zijn dank zij de oorlog zeer invloedrijk geworden. Zij hebben gemeen dat zij een radicale verandering van de Afghaanse samenleving nastreven. Zij hebben echter tevens gemeen dat zij geen brede steun genieten bij de bevolking. Want juist de traditionele opvattingen vinden bij de meeste Afghanen de grootste weerklank.

De drie overige soennitische groeperingen zijn traditioneel ingesteld en worden beschouwd als gematigd. Invloedrijk zijn vooral de Jabha-i-Neshad-i-Melli van Sibgatullah Modjadeddi, en de Mahaz-i-Melli-i-Islami van Pir Gailani. De derde groepering is die van Harakat-i-Enqelab van Mohammed Nabi Mohamadi. Tijdens de voortdurende oorlog, maar vooral sinds de terugtrekking van de Sovjetroepen begin 1989, zijn hun onderlinge tegenstellingen toegenomen. Dit werd ook in de hand gewerkt door de ongelijke verdeling van de internationale wapenhulp. Zelfs Massoed, de meest gerespecteerde commandant, bleek niet in staat het verzet te bundelen. Ook de sji'itische verzetsgroepen bestreden elkaar regelmatig op leven en dood. Geen wonder dat de verdeel-en-

heers-politiek van president Najibullah (aan de macht van mei 1986 tot half april jl.), die ook probeerde anti-Pasjtoense sentimenten uit te spelen onder etnische minderheden, regelmatig succesvol was.

Zo slaagden de verzetsgroeperingen er pas na de terugtrekking van de Sovjetroepen in een regering-in-ballingschap te vormen, en dit pas nadat grote druk op hen was uitgeoefend door de VS en Pakistan. Het grootste probleem van de in 1989 gevormde Afghaanse Interim regering (AIR) betrof de legitimiteit. De AIR was eenzijdig samengesteld, maar desondanks intern ernstig verdeeld. Van royalisten tot voorstanders van een islamitisch regime zaten erin. Prominente ballingen, leiders van het shi'itische verzet of militaire commandanten te velde van betekenis waren niet aanwezig in de voorlopige regering. Veel Afghanen beschouwden bovendien de AIR als een creatie van de militaire inlichtingendienst van het Pakistaanse leger. Een ander probleem voor de AIR was dat men over geringe bestuurlijke ervaring en geschoolde mankracht beschikte. Met al deze problemen ziet nu de onlangs gevormde Voorlopige Raad in Kaboel, nu nog geleid door president Modjaddedi, zich geconfronteerd.

De oorlog heeft circa 1 miljoen mensen het leven gekost. Meer dan 5 miljoen Afghanen zijn hun land ontvlucht. Nog eens een miljoen zijn er van het platteland naar de steden, vooral naar Kaboel, gevlucht. Het grootste deel van de irrigatiesystemen in Afghanistan, een landbouweconomie, is vernietigd. De meeste huizen in de dorpen liggen aan puin, wegen en bruggen zijn vernield. Akkers en wegen liggen bezaaid met miljoenen landmijnen.

Het onlangs gesloten monsterverbond tussen Hekmatyar en Massoed is een stap in de goede richting, hoewel hun persoonlijke en ideologische rivaliteit daarmee allerm minst voorbij is. Met de wederopbouw van het land van het land kan eerst dan een begin worden gemaakt als de rust is weergekeerd. Dan pas kunnen de vijf miljoen vluchtelingen die nu in de buurlanden Pakistan en Iran verblijven gerepatrieerd worden. De al voor de Sovjet-invasie bestaande tegenstellingen zijn door de verdeel-en-heers-politiek van Moskou en Kaboel en anderzijds ook van Washington en Islamabad versterkt.

Er zal voor de Afghanen weinig anders op zitten dan te komen tot de vorming van een bredere politieke organisatie die in staat kan worden geacht de regeringsmacht in Kaboel op zich te nemen. Wellicht dat het ontluikende perspectief op langere termijn, de opdeling en teloorgang van Afghanistan, de nog altijd hopeloos verdeelde Afghanen tot inkeer zal brengen. Nodig was de vorming van een brede regering, waarin alle Afghanen zich redelijk kunnen vinden. Maar juist de grote religieuze en etnische verscheidenheid van de Afghaanse bevolking vormt van oudsher een vrijwel onoverkomelijk obstakel tegen een dergelijke regering.

Op deze website geplaatst: maart 2009

Eerder gepubliceerd als:

Jan van Heugten en Olivier Immig, *Onderlinge verdeeldheid blijft Afghanen parten spelen*

[Amsterdam, NISAS] januari 2003